

Pravda a nepravda

Nedávno jsme se mohli v novinách dočíst, že školy zavedou do výuky mediální výchovu (MV), kde se děti budou učit pochybovat a nevěřit všemu, co čtou nebo co se doslechnou ve sdělovacích prostředcích. V době exploze informací je to bezpochyby dobrý úmysl. Člověk už v útlém věku musí ztratit iluze, že je pravda to, co vidí v reklamě, v televizi, s čím si hraje v počítači nebo co čte ve svém oblíbeném časopise pro náctileté. Informace jsou zboží a zboží se musí prodávat a majitelé médií dobře vědí, že shánět pravdivé informace je drahé, kontrolovat jejich pravdivost je dražší než řešit stížnosti a žaloby a navíc – většině lidí na pravdivosti záleží méně než na zábavnosti a senzacnosti. Jenže řídit své jednání a postoje nepravdivými informacemi může být zavádějící nebo dokonce nebezpečné.

S pravdou a nepravdou měli lidé problémy od pradávna a svědčí o tom tresty za lhaní od Babyloňanů po biblické Izraelity. Lhalo se ve starověku, středověku i novověku a kdyby archeologie dokázala nalézt nějakou zhmotnělou lež, věděli bychom s jistotou, že lhal i neandrtálcí. O pravdě a lži nám zanechaly poselství všechny generace, stačí vzpomenout Homéra nebo stále živé moudrosti starých Římanů: Veritas vincit – pravda vítězí, starobylé přísloví, které má na své vlajce český prezident, a že má lež krátké nohy, řekl jinými slovy už Seneka: Veritatem dies aperit – pravdu odkrývá čas.

Chytrý soudobý člověk nicméně spíš nemluví pravdu, než aby lhal. Politici to umí brilantně a dokazují to skoro denně, nejen naši. Ještě dokonalejší způsob jak se pravdě vyhnout je prostě ji vynechat a doufat, že se to nepozná. Případně použít hroznou, ale oblíbenou formulku. Bez komentáře nebo ještě horší No comment. Ukradl jste tu miliardu? No comment. A víme, co si máme myslet.

V hygieně se nás tyhle starosti netýkají, co změříme, to napíšeme, co zjistíme, srovnáme s předpisy a je po starostech. Nebo není? Vzpomínám na dobu, kdy vládli komunisté a pravda o znečištění životního prostředí nebo o zdravotním stavu populace se nesměla veřejně říkat ani psát. A k čemu to vedlo? Lidé pokládali situaci za ještě horší, než byla. Když se po revoluci problémy přestaly zatajovat, objevily se problémy s pravdou znovu. Bylo skoro hrdinstvím vystoupit proti bojovně naladěným aktivistům podporovaným novinami a pravdivě prohlásit, že pražský televizní vysílač svým elektromagnetickým zářením nikomu neškodí, nebo že HIV pozitivní lidé a nemocní s AIDS se nemají zavřít do izolace. I dnes pravda vyžaduje neohroženost. Stačí zmínit dramatické střety s některými výrobci domácích vodáren, kteří lidem namlouvali, že vodovodní voda je pro zdraví škodlivá.

Co nás to nutká chtít slyšet pravdu od druhých, ale sami ji nectít, když to může přinést nesnáze? Inu, pravda je sice nesrovnatelně lepším prostředkem komunikace a řešením problémů než nepravda, ale někdy je pohodlnější vzdát se ideálů. I nepravdě ale přiznejme výjimečné oprávnění a vzpomeňme, že lidé nespravedlivě stíhaní za boj proti zločinným režimům odmítáním mluvit pravdu mohli zachránit mnoho lidí od perzekuce.

Svár mezi pravdou a nepravdou bude věčný, ale úcta k pravdě vždycky mnohonásobně vyšší než k nepravdě, i když někdy jde až o život. Erasmus Rotterdamský v Chvále bláznivosti napsal: „Tentýž výrok pronesený mudrcem bude možná potrestán smrtí, vyjde-li však z úst šaška, vyvolá takové potěšení, že je to k nevíře.“ Že bychom si pořídili šašky?

Jaroslav Kríž